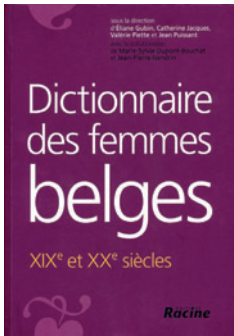

**ELIANE GUBIN, CATHERINE JACQUES,
VALÉRIE PIETTE, JEAN PUISSANT (red.)**

**Dictionnaire des femmes belges.
XIXe et XXe siècles**

ELIANE GUBIN,
CATHERINE JACQUES,
VALÉRIE PIETTE, JEAN
PUISSANT (red.), avec la
collaboration de Marie-
Sylvie Dupont-Bouchat
et Jean-Pierre Nandrin,
*Dictionnaire des femmes
belges. XIXe et XXe
siècles*, Bruxelles:
Éditions Racine, 2006,
637 p.

Het feminisme van de jaren 1970-1990 heeft onder meer geresulteerd in wetenschappelijk onderzoek naar vrouwen in veel westerse landen, waaronder België. Vrouwen zijn maar al te vaak onvermeld gebleven in de geschiedenisboeken. Zo is het idee ontstaan dat vrouwen geen noemenswaardige bijdrage hebben geleverd aan de belangrijke maatschappelijke domeinen van wetenschappen, cultuur, arbeid. Meerdere grote heren beweerden (en beweren soms nog) dat er bijvoorbeeld geen uitvindsters zijn geweest. Een voorbeeld van zo'n grote mijnheer is Herbert Marcuse, die in een interview stelde dat het toch wel merkwaardig was dat, in de loop van de eeuwen, geen grote vrouwelijke genieën te vinden waren op de volgens hem twee belangrijkste domeinen, muziek en wiskunde.

Intussen hebben onderzoeksters aangetoond dat er wel vrouwelijke genieën zijn geweest, maar dat ze onvermeld gebleven zijn, soms onder een mannelijk pseudoniem moesten schrijven, en niet konden behoren tot de grote gerenommeerde salons en academiën.

In de Verenigde Staten heeft de herontdekking van 'grote' vrouwen geleid tot een hele reeks biografische brochures, die massaal werden verspreid en ongetwijfeld hebben bijgedragen tot de opkomende beweging *Women's Liberation* vanaf eind jaren 1960. Namen en levens die voordien onbekend waren, werden plots belangrijke inspiratiebronnen voor de beweging in haar geheel en voor individuen in het bijzonder.

Belgische onderzoeksters aan universiteiten die zich begaven op het terrein van feministisch onderzoek onder-

vonden al heel gauw dat elementaire informatie ontbrak om een volledig overzicht te geven van een geschiedenis van vrouwen. Er werden wel monografieën geschreven, studies gepubliceerd van vrouwenorganisaties, maar wat ontbrak was de primaire bron van de biografieën. Vrouwen waren trouwens letterlijk onvindbaar omdat ze bij hun huwelijk de naam van hun man overnamen, een traditie die in Wallonië nog langer is blijven bestaan dan in Vlaanderen. Vaak gebruikten vrouwen bij hun huwelijk een dubbele naam: eerst de naam van hun man en dan, na het streepje, hun meisjesnaam. Vrouwen die dan toch bekend raakten, stonden in verslagen soms enkel genoteerd met de naam van de echtgenoot.

Het was dus een grote opgave voor het onderzoekersteam van Eliane Gubin, Catherine Jacques, Valérie Piette en Jean Puissant, om toch een biografisch woordenboek op te stellen van belangrijke vrouwen in de 19e en 20e eeuw. Ze kregen de ondersteuning van meer dan vijftig personen van universiteiten en wetenschappelijke instellingen (ook Amsab-ISG) in beide landsdelen. Tijdens dit gigantisch werk bleek al vlug dat het woordenboek onvolledig zou zijn en dat er zo snel mogelijk een aanvullend werk moest komen, een *Encyclopédie de l'histoire des femmes belges*, waarin dan niet alleen individuele vrouwen aan bod zouden komen, maar ook organisaties, contexten, gebeurtenissen.

Dit voorliggend biografisch woordenboek bevat meer dan vierhonderd vrouwen en enkele mannen, mannen die bijgedragen hebben tot de emancipatie van de vrouw (bv. Willy Peers).

Hoe heeft men de selectie gemaakt?

Vooreerst besliste de redactie dat er vrouwen uit velerlei domeinen aan bod moesten komen, om toch een zekere representativiteit te bereiken; representativiteit die nochtans niet kon gelden voor de individuele vrouwen binnen elk domein: onderwijs, arbeid, kunst, literatuur, gezondheid, religie, liefdadigheid, industriële beroepen, gerechtelijke wereld, vredesbeweging, politiek, sport. Enigszins verrassend is de keuze voor het domein 'Congo belge' en 'Famille royale', terwijl het domein 'Gezondheidszorg' een vrij beperkt aantal namen bevat en niet opgesplitst is in subdomeinen, alhoewel er toch een heel aantal vrouwen pionierswerk hebben gedaan op het vlak van gezinsplanning, seksuele voorlichting, abortus. Interessant is dan weer de keuze van de domeinen 'Vlaamse Beweging' en 'Waalse Beweging' die los gezien worden van het domein 'Politiek, organisaties, mandaten en oorlog'.

De index achteraan het boek vermeldt zowel een alfabetische lijst met namen, als namen per domein waaruit de vrouwen geselecteerd zijn. Een dergelijk woordenboek is bijna per definitie onvolledig, omdat er keuzes moesten worden gemaakt. Zo zal de lezer merken dat er soms vrij bekende vrouwen ontbreken: onder meer Georgine Blanchaert, Irène Pétry, Maria de Leebeek-Renard, Paula D'Hondt-Van Opdenbosch. De 'verdienste' en de historische betekenis van de ene vrouw tegenover de andere afwegen, is geen gemakkelijke klus. Men kan alleen maar hopen dat de auteurs en redacteurs in hun volgend encyclopedisch werk naar volledigheid zullen streven.

De redacteuren moesten beslissen over de naam van de vrouwen die ze zouden opnemen. Ze kozen voor de meisjesnaam en voegden er de naam of namen van de echtgenoot aan toe, precies omdat sommigen beter bekend waren onder deze naam. Een handige oplossing hier is de index met *cross-references*.

Een grote meerwaarde krijgt dit boek door het feit dat elk van de vermelde vrouwen in haar sociaal-politieke en culturele context geplaatst wordt. Op elke biografie volgen er enkele referenties en bronnen. De redactie heeft er bovendien aan gedacht de vrouwen letterlijk een gezicht te geven: waar het mogelijk was staat hun foto in de marge. Dit maakt het boek aantrekkelijk, maar het is vooral belangrijk vrouwen een stem en een gezicht te geven, en de waardering die hun toekomt, zodat ze een inspiratiebron zijn voor nieuwe generaties.

De bibliografische referenties en bronnen op het eind van het boek zijn algemeen van aard. Het zou wellicht nuttig geweest zijn daarnaast melding te maken van reeds bestaande deelopzichten, zoals deze van vrouwen in de muziek; in de politiek; in de kunst; in de economie enz.

Als men dit boek vergelijkt met andere 'geschiedenissen' van vrouwen, komt men automatisch terecht bij de bekende reeks *Geschiedenis van de vrouw* onder de algemene redactie van Georges Duby en Michelle Perrot (Amsterdam: Aggon), gepubliceerd in de jaren 1990. Deze reeks over de vrouw in Europa vanaf de Oudheid tot de twintigste eeuw heeft een veel ruimer bereik. Ze is thematisch opgebouwd, maar kan, aan de hand van een register, ook gebruikt worden als naslagwerk. Een van de kritieken echter is dat niet alle Europese landen erin gelijkwaardig behandeld worden en dat bijvoorbeeld Belgische vrouwen weinig aan bod komen. Dit heeft wellicht te maken met het expertiseterrein van de auteurs.

Een reden te meer om de *Dictionnaire des femmes belges* sterk aan te bevelen aan eenieder die de lacunes heeft ontdekt in onze geschiedschrijving, waar vrouwen zo vaak vergeten worden of behandeld in de marge van de grote onderwerpen en de grote heren. Laat ons hopen dat de *Encyclopédie de l'histoire des femmes belges*, alle of toch de meeste lacunes in onze kennis aanvult. Niet enkel belangrijk voor vrouwen, maar ook voor een beter inzicht in onze samenleving in haar geheel.